

BUDINJAK

Žumberak ima ležišta željeza. Gradina na Žumberku (Židovske kuće) datira se od 9. st

Nađen je 141 tumul. Vidljiv je kontinuitet pokapanja od kasnog brončanog doba (10./9. st.) do 550.

BUDINJAK I datira u kasno brončano doba, kraj 10. i 9. st, tj. Ha B2 do B3. Tada se ukopava u *ravnim žarnim grobovima*.

BUDINJAK IIa veže se uz najstariju halštatsku populaciju. Traje od 800. do 730./720., tj. Ha C1a. Pokapanje je u *ravnim žarnim grobovima i u žarnim grobovima pod tumulima*, a javljaju se i *najraniji skeletni grobovi pod tumulima*.

BUDINJAK IIb traje od 730./720. do 620, tj. Ha C1b do Ha C2. Pokapa se u *žarnim grobovima pod tumulima i ravnim te skeletno pod ravnim grobovima*.

BUDINJAK III traje od 630. do 550./530, tj. Ha D1. Sada se radi isključivo o *skeletnim grobovima pod tumulima i ravnim*. Na kraju faze prestaje ukopavanje.

U grobovima se često javlja stakleni nakit što je također slučaj i u Dolenjskoj. Stakleni nakit se datira u Ha C stupanj. Nalazi pripadaju ljubljanskoj grupi KPŽ i dolenjskoj grupi SŽD što znači period od 10. st. (Ljubljana 2a) do 6. st. (Stična/Novo Mesto II).

Rodovski tumuli sa središnjim najstarijim grobom karakteristični su za horizont zmijolikih fibula što je Ha D1-D2.

Tumuli se javljaju u stupnju Podzemelj II.

TUMUL 27/3

Datira se u Podzemelj I-II, tj. početak Budinjak IIb, tj. kraj 8. st. – Ha C1b.

Nađen je željezni torkves što je jedini takav primjerak, željezne narebrene narukvice i vačka dvopetljasta lučna fibula.

TUMUL 3/KNEŽEVSKI UKOP

Datira se u 8. st., Ha C1.

Nađena je ***zdelasta kaciga grupe Libna*** površine prekrivene brončanim čavlicima s kupolastim trnom na vrhu. Kaciga se datira u ½ 8. st.-Budinjak IIa-Ha C1

Nađena je i polumjesečasta britva, željezni mač ili veći bojni nož, dijelovi konjske opreme i dijelovi brončane igle.

TUMUL 139/6

Uz kneževski ukop u grobu 6 nađeno je još 6 ukopa. Ukop 6 je bio blizu središta i to je dvojni ukop.

Nađen je visoki lonac širokog trbuha i stožasta vrata, keramička situla, brončana jednopetljasta lučna fibula, željezno koplje, željezne žvale i brončani razvodnici. Također je nađena i ***zdelasta kaciga tipa***

Budinjak koja se datira na kraj 8. st.-rani Ha C1b-rani Budinjak IIb.

Zdjelaste kacige se po S. Gabrovcu datiraju u prijelaz Podzemelj I/II tj. Ha C1. Javljaju se na početku 8. st, a najveći broj potječe iz 2/2 8. st. i početka 7. st. To su Ha C1a i C1b. Postoji 6 tipova iz čega se može zaključiti da je bilo 6 radionica za izradu ovakvih kaciga u SŽD:

Tip Budinjak što je tip D prema F. Stare. Nađene su u Budinjaku, Tscherbergu i Hallstattu.

Tip Molnik je tip D prema F. Stare. Nađene su u Molniku, Šmarjeti, Stični i Hallstattu.

Tip Brezje je tip D prema F. Stare. Nađene su u Brezju, Hallstattu i Šmarjeti.

Tip Hallstatt je tip C prema F. Stare. Nađene su Hallstattu i Šmarjeti.

Tip Šmarjeta je tip C prema F. Stare. Nađene su u Šmarjeti.

Tip Libna je tip A prema F. Stare. Nađene su u Libni i Budinjaku.

U **Draganiću** je nađen najjužniji *mač tipa Möringen*, brončani mač s punokovinskom drškom. Datira se u 2/2 9. st. ili početak 8. st., tj u prijelaz Ha B3 na Ha C1. Inače se mač tipa Möringen datira u Ha B3.

U **Sv. Križu Brdovečkom** nađen je konjanički grob i *kaciga tipa Sv. Križ* koja datira u 6. st.

Vačka fibula je dvopetljasta lučna čvorasta fibula koja datira u 8. st.

DOLENJSKA

Dolenjska zauzima prostor između Save i Krke u Sloveniji. Lokalitete koji se tu nalaze su: **Vače**, **Mokronog**, **Šmarjeta**, **Podzemelj**, **Stična**, **Novo Mesto**, **Libna** i **Magdalenska gora**. SŽD Dolenjske može se podijeliti na faze Podzemelj (I i II), Stična (I i II), stupanj zmijolike fibule, stupanj certoške fibule i negovski stupanj. Grupa traje od Ha B3 do Lt B1.

Dolenjska je poznata po staklarskom zanatu.

Za dolenjsku grupu karakterističan je skeletni ukop pod tumulom u porodičnim tumulima, ali bez centralnog groba. Poslije 300. g više nema porodičnih tumula, a nekropole imaju keltski karakter – ravna paljevinska groblja mokronoške skupine.

Moguće da se ovdje koristila varijanta venetskog pisma.

PODZEMELJ I (2/2 8.st.-700.g, Ha B3)

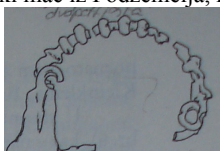
Paralelan je sa stupnjevima Ljubljana 2b, a to je 2/2 8. st. iliti prijelaz Ha B3/Ha C1a.

Pokapa se pod tumulom. Prvo se radi o incineraciji, a kasnije i o inhumaciji.

Nalazi: antenski mač iz Podzemelja, željezni bojni nož, sjekire sa zaliscima, sjekire s tuljcem, koplja, lučna dvopetljasta fibula, vačka fibula.

Antenski mač iz Podzemelja, kraj 8.st.

Vačka fibula, Ha B3 i C1

Grob I/16 iz Kapiteljske Njive – mahaira (krivi željezni mač s punokovinskim balčakom), ulomak zdjelaste kacige, konjska oprema, oružje... Datira se u 8 st.

PODZEMELJ II (700.g.-sredina 7.st, Ha C 1)

Paralelan je sa stupnjem Ljubljana IIIa. Sada se javlja vodeći društveni sloj i inhumacija. Prvi put se javlja obrambeno oružje.

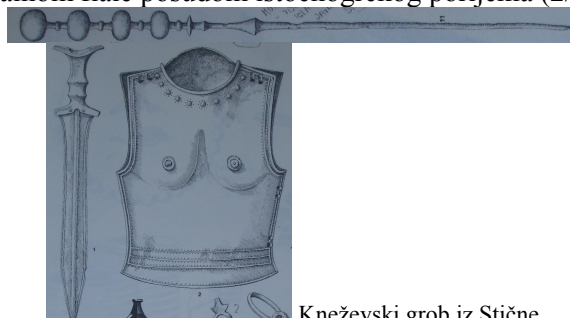
Prisutne su zdjelaste kacige, krivi željezni mač iz Daragatuša (1. put) i vačke fibule. Troglave igle s trubastim završetkom su tipične za Podzemelj 2.

STIČNA I (Ha C2)

Prisutno je sveopće sahranjivanje pod tumulom. Društvo je raslojenije, a prihvaća se italska moda.

U ovaj stupanj datiraju grobovi s oklopima u Stični i Novom Mestu, grobovi s kacigama (najčešće sastavljanog tipa iz 2/2 7.st), grobovi s najranijim ornamentiranim izrađevinama u situlskom stilu (Stična, Magdalenska gora) i grob s tronošcem u Novom Mestu.

U ovu fazu datira *kneževski grob iz Stične* s oklopom, mačem tipa Tahlovice, višeglavom iglom s trubastim završetkom, metalnom fiale posudom istočnogričkog porijekla (2/2 7. st.).

Kneževski grob iz Stične

Grob I/23 iz Kandije – dvogrebenska kaciga

Grob II/6 iz Kandije – situla s frizom divokoza

Kneževski grob IV/3 iz Kandije – kaciga negovskog tipa, situla s divokozama, situla s prikazom konja, rebrasta cista, oružje, konjska oprema...

Grob s oklopom iz Kandije – oklop sličan onome iz Stične, brončana kaciga s krilatom figuricom, umbo, konjska oprema. Datira se u Ha C.

Grob s tronošcem iz Kandije – još je nađena brončana situla, brončano cjedilo, konjska oprema...

Tronožac je etruščanski import iz 2/2 7.st.

Grob IV/3

Grob s oklopom

Grob s tronošcem

Grob iz Vača s kacigom sastavljenog tipa

Javljaju se zdjelaste kacige, vjedra tipa Kurd, situle, uvoz apulske keramike te čunjasta fibula sa dugačkom nogom (u ženskim grobovima od ovog stupnja nadalje).

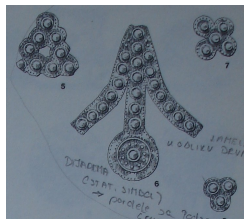
Prisutna je potpuna bojna oprema od oklopa, kacige, štita, dva koplja, bojne sjekire i konjske opreme, ali ne javlja se u cjelosti niti u jednom grobu. Nađena su dva oklopa u Stični i jedan u Novom Mestu. Kacige mogu biti sastavljene, zdjelaste ili zvonaste.

STIČNA II (Ha C2)

Javljaju se fibule sa staklenom oblogom, tzv. ježevka, najstariji oblici zmijolikih fibula, dijadema (bogati ženski grob iz Stične na početku 6. st.). Uvodi se sporo lončarsko kolo.

U Libni je nađen najstariji ukop konja. Ostali konjski ukopi javljaju se u Magdalenskoj gori, Stični i Brezju.

Novst su fibule s 2 ili 3 dugmeta na luku.

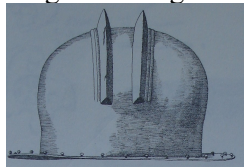

Zlatna dijadema iz Stične

STUPANJ ZMIJOLIKIH FIBULA (Ha D)

Povezan je sa stupnjevima Stične. Sve su rjeđi kneževski grobovi. Dominiraju zmijolike fibule koje su karakteristične i za mušku i za žensku nošnju. Javljaju se još i sangvisunga fibule. Pred kraj faze javlja se trakasta fibula. Nađene su i brončane natikače za hodanje po ledu.

Magdalenska gora – bogat grob s dvogrebenastom kacigom, oružjem i konjskom opremom.

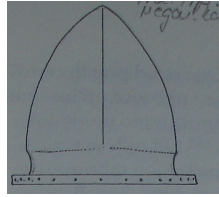
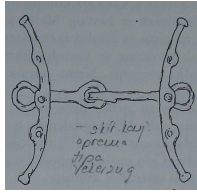

Sangvisunga fibula

Dvogrebenasta kaciga iz Magdalenske gore

STUPANJ ČERTOŠKIH FIBULA (Ha D3/Lt A)

Javljaju se skitske trobridne strijele, skitske bojne sjekire, konjska oprema tipa Vekerzug, negovska kaciga italjskog tipa, željezne natikače za led, čertoške fibule (Bologna, estenski, svetolucijski i dolenski prostor), samostrelne fibule sa životinjskom glavom okrenutom prema naprijed. Razvijena je situlska umjetnost i drugo metalno posuđe, a i uvoz keramike. Prisutno je i žezlo od bronzene kulturni štapovi.

Konjska oprema tipa Vekerzug Negovska kaciga italskog tipa

NEGOVSKI HORIZONT (*Lt A i B1*)

U kronološkom smislu pripada latenskom razdoblju, a u kulturnom je dio jugoistočnoalpske halštatske kulture.

Ostava iz Ženjaka kod Negove – kacige negovskog tipa, to su varijante italske kacige koje imaju posebno oblikovan obod. Datiraju se krajem 5. st.

Na Magdalenskoj gori nađena su tri ranolatska mača što je vjerojatno import.

Javljaju se certoške i istočnoalpske životinjske fibule.

U muškim grobovima se javlja garnitura za pojas.

Ovdje se datira i *situla iz Vača* s orijentalizirajućim elementima (5. st.)

Čunjaste fibule datiraju krajem HaC i početkom Ha D.

ŠTAJERSKA

Naselja u Štajerskoj su **Poštela**, **Brinjeva gora**, **Gornja Radgona** i **Rifnik**.

Nekropole su u **Pivoli**, **Ormožu**, **Gornjoj Radgoni**, **Rifniku** i **Slovenj Gradecu**. Pokapa se u *ravnim paljevinskim grobovima te skeletno pod tumulima*.

U tumulu u **Gornjoj Radgoni** nađen je *mač tipa Möringen ili Tachlovice*, sjekire, kola, ražanj i vilica.

Štajerska se može podijeliti na **pet faza**:

Štajerska 1 – Ha B1-B2

Štajerska 2 – Ha B3

Štajerska 3 – Ha C-Ha D1

Štajerska 4 – sredina 6. do sredine 5. st.

Štajerska 5 – sredina 5. do sredine 4. st.

Kronološki indikator je brončana fibula s niskim narebrenim lukom i staklenim jagodama s valovnicama iz Brinjeve gore.

Prisutna je keramika s basarabi karakteristikama.

Prisutne su pijavičaste fibule, zmijolike fibule, čunjaste Šmarjeta fibule te tuljasta sjekira koja se datira od sredine 8. do sredine 7. st.

U Rifniku je nađena figura konja.

Ostava iz Slovenj Gradeca – negovske kacige s urezanim natpisima.

POŠTELA

Gradina Poštela ima tri nekropole: **Lepa Ravan** kod Habakuka, **Pivola** i nekropola u **Donjem Radvanju**.

Pokapanje je *paljevinsko u ravnim grobovima ili pod tumulima*.

Može se podijeliti na **tri faze**:

Poštela I – jezičaste drške na donjem dijelu posude

Poštela II – lonci s dugim izvučenim vratom i žlijebljenje

Poštela III – trakasta ručka izvučena iznad ruba posude

Za kronologiju su bitne željezna dvopetljasta čvorasta fibula s visokom ramenastom nogom i dvopetljasta lučna željezna fibula.

Brončana sjekira s tuljcem za nasad datira u 8. st. U Pošteli je 8. st. Ha C1.

Brončana posuda s dvojnokrižnim atašama ruba ukrašenog šrafiranim trokutima.

U **Kleinkleinu** su nađene brončana maska i rukavice iz 6. st.

ZAPADNA MAĐARSKA

Zapadna Mađarska se nalazi između zapadnog i istočnog halštatskog kruga i pokazuje utjecaje od oba.

Pecs-Jakobhegy je važan lokalitet koji se nalazi na gorju Meček. Nađeno je oružje i konjska oprema. Nalazi su slični onima iz doline Drave (Dalj-Vukovar). U grobu I je nađen željezni bodež s drškom ukrašenom krugovima u dva paralelna reda. Nađen je željezni mač rumunjskog tipa s Crnog Mora.

Grupa Fuzesabony-Mezocsat pripada u mlađu fazu KPŽ (Ha B). U Mezocsatu je u grobu nađena koštana sjekira. Pokapanje u Mezocsatu datira se u 8. st.

Sopron je naselje i groblje u Transdanubiji, a pripada grupi **Kalenderberg**. Kalenderberg grupa rasprostire se u donjoj Austriji, Gradišću, zapadnoj Mađarskoj i jugozapadnoj Slovačkoj. Pokapa se paljevinski pod tumulima bez oružja i konjske opreme i to je posebnost tog područja. Pokapanje datira od Ha B3 do 600te g. Prisutni su stakleni nalazi pa se možda radi o nekoj radionici. U Sopronu je nađena posuda sa ženama koje tkaju iz 7. st.

Tumuli kod Somlovasaherlya nalaze se u području gorja **Bakony** i bazena **Marcal** te pripadaju fazi I. U tumulu I nađena je konjska oprema, oružja, dijelovi kola i keramičke posude. Tumul II je bio veći, ali je uništen. Nađena je bogato ukrašena keramika, konjska oprema i oružje.

Tumuli kod Csönge – u tumulu I nađena je fina keramika, brončani šljem (slična Budinjaku), koplja i konjska oprema.

MAKEDONSKE BRONCE

Posebna skupina, tzv. **pejonske bronce** (kultni predmeti vezani uz religiju) iz 7. st.

To je vrijeme razvijenog željeznog doba od kraja 8. do 6. st.

Postoje dve grupe: starija (kraj 8. i 7. st) i mlađa (6.st)

GRČKO-ILIRSKKE KACIGE

Grčko-ilirske kacige vuku porijeklo od kuglaste kacige sastavljene od 5 dijelova. Postoje tri tipa:

Prva grupa se javlja sredinom 8. st. na Peloponezu, a kod nas ih nema.

Druga grupa se datira od kraja 7.st. do sredine 6.st. Nađene su u *Kaptolu*, *Donjoj Dolini* i *Trebeništu*.

Treća grupa se datira u 5. st. pa sve do 3. st. Nađene su u *Vičoj Luci*, *Bileće*, *Imotskom* i *Ljubuškom*.

Korintske kacige datiraju se od 6. do 4. st., a nađene su u *Ararevoj gromili* i *Kaptolu*.

P. Reinecke je podijelio starije i mlađe željezno doba srednje Europe na 4 faze (Ha A-Ha D) i laten (Lt A-Lt D). Dechelette je podijelio laten na tri faze (I-III). Garašanin je podijelio željezno doba na 4 faze (željezno doba I-IV)

DALJSKA GRUPA

Eponimni lokalitet je Dalj-Busija. Grupa se rasprostire u *hrvatskoj i mađarskoj Baranji Podunavljem do Iloka te u jugozapadnoj Bačkoj*.

Naselja su u **Batini, Erdutu, Vukovaru, Sotinu, Iloku, Šaregradu i Kraljevcu**. Radi se o gradinama. Nakropole su **Dalj-Busija, Vukovar-Lijeva Bara, Doroslovo-Đepfeld, Osijek, Batina, Vinkovci i Šaregrad**. Stanovništvo s tradicijom KPŽ ukapa se *paljevinski*, a novo stanovništvo *skeletno* što se javlja u 2/2 8. st. Skeletni ukop je rjeđi od paljevinskog, a ima priloge «trako-kimerijskih» ili balkanskih obilježja.

Metzner-Nebelsick daje novu dataciju **od polovice 11. st. do 550**. Grupa počinje u Ha B1.

U grupi se vide *utjecaji istočnoalpskog kruga* što su fibule tipa Vače, čunjaste fibule i naočalaste fibule dok *balkanskim (glasinačkim) i istočnim utjecajima* pripadaju glasinačke fibule, fibule tipa Štrpci-Čurug, naušnice od elektrona i narukvice s krajevima u obliku zmija.

Keramika pokazuje KPŽ tradiciju. Basarabi keramika pojavljuje se u 7. i 6. st. Kantarosi se datiraju u 6.-5.st. Vreć s visokim ljevkastim vratom i izraženim zaobljenim trbuhom datira se od 8. do 6. st. Zoomorfna zvečka i mala košara datiraju se od 8. do 5. st.

Askos iz Sotina, 8.-5. st. Dalj-Busija (2), 7. st. Dalj-Busija (2), 7. st. 8.-5. st.

Malo se metalnih predmeta može povezati s daljskom grupom i većina se pripisuje utjecaju s istoka, juga ili jugoistočnoalpskog kruga te trgovini.

Ostava u Daljskoj planini – zmija, 8.-7. st.

Ostava u Iloku – konjska oprema, 8. st.

Ostava Šaregrad-Baščine – naočalaste fibule, tordirani torkves, falera, narukvice. 8. st.

Dalj-Busija – nađena su dva para psalija Gallus 1 iz 8. st. Također su nađene višeglave igle iz 7. st. Fibula s nogom u obliku beotskog štita s istog groblja datira u 7.-6. st. Nađen je i zlatan nakit.

U **Sotinu** su nađene narukvice koje datiraju u 8. do 7. st.

Zoomorfne figurice datiraju u 6. i 5. st.

Muški grob 269, Vukovar-Lijeva Bara
– 8. st, bronz, koplje, vačka fibula, brončano zrno

Ženski grob 202, Vukovar-Lijeva Bara
- 8. st., srebrna dijamanta, naočalasta fibula

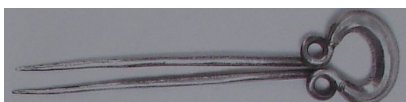
PREDMETI KOJI PO NOVOJ DATACIJI NE SPADAJU U DALJSKU GRUPU

Fibula Štrpci-Čurug,
nepoznato nalazište, 4. st.

Fibula Novi Pazar
Sotin, 5. st.

Dvokraka Omega igla
Dalj-Budija, 5.-4.st.

Čunjasta naušnica
Erdut, 5.-4.st.

Skeletni ukop na Vučedolu – 4 čertoza fibule, astragalni pojas, kopča, ogrlica od staklene paste, 5.-4.st.

BOSUTSKA GRUPA

Rasprostire se u *Srijemu, Bačkoj, Banatu i sjevernim dijelovima Srbije.*

Eponimni lokalitet je Gradina na Bosutu kod Šida. Naselja grupe su ***Gradina na Bosutu, Gomolava, Feudvar, Židovar, Kalakača, Gradina u Slankamenu.*** Radi se o ravničarskim i gradinskim naseljima te o telovima.

Pokapaju se u *ravnim grobovima, pretežno skeletno.*

Nastaje na supstratu Belegiš II i traje od 10.st.

Tri su faze bosutske grupe:

Kalakača – ima paralele s grupom Dalj, Ostrovul Banului i Belica-Sarina Međa II (srednje Pomoravlje). Datira od sredine 10.st. do 8.st.

Basarabi – ima paralele s grupom Basarabi i jugoistočnoalpskim prostorom (Bela Krajina i grupa Ruše). Datira od 8.st. do kraja 7.st.

Faza kanelirane keramike – ima paralele s grupom Feređile, donjom Dolinom, Glasincem, Dolenjskom i srijemskom grupom. Datira od 6. do 4. st.

Ravni skeletni ukopi su rijetki. U Gomolavi su otkrivene dvije kolektivne grobnice iz Kalakača faze iz 650. do 600. g., prije utjecaja Basarabi stila. U grupnoj grobnici 2 su nađeni kalemasti privjesci kao u ostavi u Šarenggradu štoje značajno za dataciju.

Brončana fibula u obliku harfe datira se u Kalakača fazu.

Basarabi je nekropola s tumulima u Olteniji iz 7.st. Basarabi keramika je crnoglačana te bogato ukrašena nizovima S motiva i lažnim schnurom.

KOLAPIJANI

Kolapijani su panonsko-ilirska plemenska zajednica. Strabon naziva rijeku Kupu Colapis. Povezani su s Japodima i Segestanima. Razvoj Kolapijana prati se od 10. st.

Naselja su *Turska kosa*, *Nikolino brdo*, *Dubovac u Karlovcu*, *Gradac kod Karlovca* i *Kiringrad*.

Kultno mjesto I na Turskoj kosi datira se od 9. do 3. st.

FAZA I

Datira se u **10. i 9. st.** i to je prijelazni period između bronzanog i željeznog doba.

Vidi se jačanje ratničkog sloja.

Radi se o grupi KPŽ Karlovac koju još treba izdvojiti.

FAZA II

Datira se u **8. st.**

U ovoj fazi se izdvaja materijalna i duhovna kultura Kolapijana.

FAZA III

Datira se u **7. st.**

Napuštaju se naselja osim Segestike.

FAZA IV I V

Datiraju se **od 6. do 4. st.**

Središta se nalaze u Sisku i Topuskom. Grupa se razvija na prostorima bogatima željeznom rudom.

Diferencira se grupa Topusko.

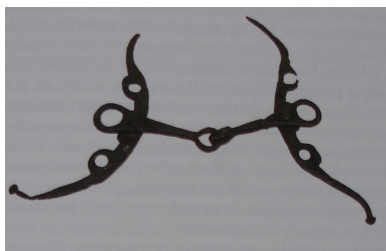
FAZA VI I VII

Datiraju se **od 3. do 1. st.**

Prisutan je pritisak Kelta.

Kaciga iz Kupe iz Siska, 6. st.

Žvale iz Kupe iz Siska, 4. st.

MARTIJANEC-KAPTOL

Grupa Martijanec-Kaptol rasprostire se u *austrijskoj i slovenskoj Štajeskoj, Pomurju, Podravini, Međimurju i središnjoj Slavoniji.*

Lokaliteti su **Martijanec** kod Varaždina, **Kaptol**, **Goričan** u Međimurju, **Sv. Petar Ludbreški**, **Poštela** i **Rifnik**.

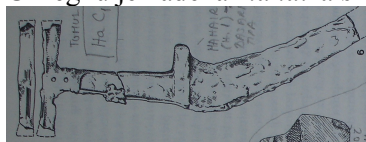
Tradicija KPŽ vidi se u načinu pokapanja u *ravnim paljevinskim grobovima*. Kasnije se razvija *paljevinski ukop pod tumulom*. Grupa počinje u **Ha B3/C1, a završava do Ha D1**, tj. od **2/2 8.st. do polovice 6. st.**

HORIZONT I (kasni Ha B3, Ha C1)

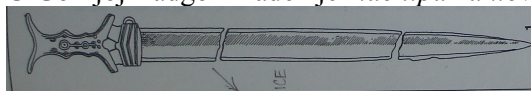
U ovu fazu datiraju se ravni paljevinski grobovi u Lepoj Ravni (Poštela) gdje su nađene dvopetljaste lučne fibule (Ha B3) i čvoraste fibule.

Također se ovdje datira ravna paljevinska nekropola na Rifniku.

U Legnu je nađena *mahaira s T drškom Basarabi tipa* iz Ha C1.

U Gornjoj Radgoni nađen je *mač tipa Tahlovice*. Mač tipa Tachlovice datira se u Ha B3.

Sv. Petar Ludbreški – kalupi za sjekire s dvije ušice, kalupi za brončanu bojnu opremu, prijenosno ognjište (7.-6. st.).

Keramika je vezana uz KPŽ grupe Ruše i Dalj.

HORIZONT II (Ha C2=Stična 1, sredina 7.st. do 600.g.)

U 2/2 7. st. je najveći procvat ove grupe. Ovdje datiraju kneževski ukopi iz Martijanca i Kaptola.

Kaptol IV/1 – materijal s kraja 7. st.

- *grčko-ilirska kaciga, knemide s muskulaturom*, prsna ploča sa sunčanim motivom
- *tuljasta sjekira s brončanim drškom i željeznim sječivom*, 3 uska koplja
- *igla s više glava, okov s remena (Punctbukel)*
- *brončana konjska oprema*

Kaptol X/1 – materijal s kraja 7. st.

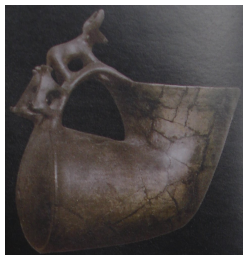
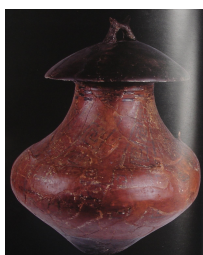
- *korintska kaciga, brus s protomama bovida* (Ilijak II/1, Osovo II/1)
- *konjska oprema*

Kaptol VII/1 – *diskoidne igle* (2/2 7.st.), *sjekira s ručicama*

Kaptol IX/2 – *brus s okovom*

Martijanec-Gamulica – crveno obojena crno ukrašena žara (7.st.), ulomci situle od brončanog lima (vjerojatno vjedro tipa Kurd)

Goričan XII/1 – askos s 3 bovida (7.st), čunjolika fibula (Ha C2)

Turčišće-Dvorišće I/1 – sangvisunga, minijaturne žvale koje su vjerojatno dio pojasa (Ha C2-Ha D1), posuda s barskim pticama (7. st.)

HORIZONT III (Ha D1=Stična 2, ½ 6.st.)

Period stagnacije i opadanja. Grupa prestaje tokom 2/2 6. st.

Vidi se kontinuirani prijelaz iz horizonta 2.

Jalžabet 2 – kultne koštane strelice iz 6. st., pločice ljuskastog oklopa iz 6. st. U tumulu je kramiran konj.

Kaptol-Gradac II/1, 7.-6. st.

Kaptol IV/2, 7. st.

Kaptol XII/1, 7. st. Nađena još i dva tronošca

Paralele s konjskom opremom iz Kaptola nađene su u ***Sofronijevu***, tumulima u Bugarskoj s kraja 7. i početka 6. st. To je područje Basarabi kulture.

DONJA DOLINA

Grupa Donja Dolina-Sanski Most rasprostire se u *bosanskoj Posavini između Une i Vrbasa, a na jug do Sane*.

Vidljiv je kontinuitet od KPŽ.

Lokaliteti su **Donja Dolina** (kod Bosanske Gradiške), **Sanski Most**, **Otok u Vrpolju** i **Zecovi kod Prijedora**.

FAZA I (800.-650.)

Vidljiva je tradicija KPŽ, a pokapa se *paljevinsko u urnama*.

Važni su nalazi Golinjevo fibule i fibule Tijesno-Vrbasa (derivat Golinjevo fibula).

FAZA IIa (650.-575.)

Faza IIa je paralelna s Glasincem IVb i početkom IVc, te Stičnom I.

Pokojnici se i dalje spaljuju, ali se javlja i skeletni ukop.

Nađena je dijadema od brončanog lima, višeglave igle od željeza s brončanom oblogom i diskoidne igle. Od fibula se javljaju naočalaste fibule bez osmice, fibule s nogom u obliku beotskog štita i kuglaste fibule ukrašene iskucavanjem.

FAZA IIb (575.-525.)

Faza IIb je paralelna s Glasincem IVc te Stičnom II.

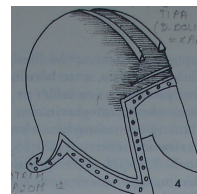
U ovoj fazi *dominira skeletni ukop*, a pored paljevinskog ukopa u urnama javlja se i paljevinski ukop bez urni. Faza ima dosta sličnosti s glasinačkom kulturom.

Javljaju se *brončane posude*: fiale-lotos i šalice s visokom trakastom drškom.

U Donjoj Dolini su nađena *dva šljema grčko-ilirskog tipa*.

Umbo i brončani oklop potječu iz Donje Doline.

I dalje su prisutne fibule s nogom u obliku beotskog štita, kuglaste fibule ukrašene iskucavanjem i diskoidne igle. Novost su čunjaste fibule i glasinačke dugmetaste fibule

FAZA IIc (525.-500.)

Faza IIc je paralelna s krajem Glasinca IVc i horizontom zmijolikih fibula.

I u ovoj fazi *prevladava skeletni ukop*. Vidljive su veze s Glasincem i Dolenjskom.

Javljaju se zmijolike fibule, glasinačke rebraste fibule, glasinačke dvopetljaste fibule s četvrtastom nogom i dvije rupe, glasinačke krijestaste fibule te čunjaste fibule.

FAZA IIIa-1 (500.-450.)

Ukop je biritualan, ali *dominira skeletni*.

Javljaju se trakaste fibule, protocerosa lučne fibule s ptičjom glavom i certosa fibule.

FAZA IIIa-2 (450.-350.)

Ukop je biritualan, a *dominira skeletni*.

U Sanskom Mostu nađene su *knemide s modeliranom muskulaturom*, a u Čarakovu *grčko-ilirski šljem*.

U ovu fazu datiraju mahaira, brusovi, certosa fibule, samostrelne fibule, jugoistočnoalpske životinjske fibule, naočalaste fibule s osmicom, višeglave igle, omega i križne ukosnice te jantarne i staklene perle s očima.

FAZA IIIb (350.-300./275.)

Ukop je biritualan, a *dominira inhumacija*.

U ovoj fazi se javljaju ranolatenske fibule, samostrelne fibule i naočalaste fibule.

GLASINAC

GLASINAC IVa (800.-750.=HaB3)

Vidi se kontinuitet od IIIc.

Prevladava *skeletni ukop pod tumulima*. Lokaliteti su Ilijak, Gosinja planina, Taline, Rusanovići... Javljaju se dvopetljaste, naočalaste i kolutaste fibule. Nađena je i *Golinjevo fibula*.

GLASINAC IVb (725.-625.=Ha C)

Ukop je *isključivo skeletni*.

Prisutna je masovna uporaba željeza i *pojava kneževskih tumula*.

Prisutne su narukvice sa srednjim limenim zavojem koje se nastavljaju iz prethodne faze, kalotasta dugmad-toke (dijelovi kompozitnog pojasa ili neka vrsta oklopa), dijademe, brusevi, metalno posuđe, knemide, mačevi glasinačkog tipa, željezni keltovi i sjekire s krilcima.

Kneževski ukopi ove faze su *Ilijak III/9* (knemide s brodom) i *Ilijak II/1* (knemide, mač, brus, 4 brončane posude, dugmad-toke).

GLASINAC IVc (625.-500./475.=Ha D1 i D2)

Dijeli se na dvije faze: IVc-1 (625.-550=Ha D1) i IVc-2 (550.-500./475.=Ha D2).

U ovoj fazi javljaju se konjanici-ratnici.

Javljaju se *fibule s nogom u obliku beotskog štita*, čunjaste fibule, razni tipovi kolutastih fibula, *glasinačke dugmetaste fibule*, *glasinačke fibule s četvrtastom nogom s otvorima*, *glasinačke rebraste fibule* i *glasinačke krijestaste fibule*.

Prisutni su astragalni pojasevi, dvopetljaste dvojne igle, diskoidne igle i glasinački mač.

Kneževski grobovi ove faze su *Ilijak XIII/2* (knemide s jelenom, brus), *Osovo II/1* (konjska oprema, brus, brončano posuđe), *Brezje I/1* (brončano posuđe), *Čitluci I/5* (konjska oprema, brončano posuđe, knemide s muskulaturom, umbo) i *Arareva gromila* (korintska kaciga, astragalni pojas).

GLASINAC Va (500./475.-350.)

Na kraju IVc faze pojavljuje se *paljevinski ukop* i sada *dominira*.

Javljaju se rebraste brončane fibule i certosa fibule.

GLASINAC Vb (350.-250.)

Paralelan je s Lt B2 i C1.

Latenski utjecaji se vide u pojavi rano- i srednjelatenskih fibula.

Grčki utjecaji se vide u pojavi štrbačkih fibula, filigranskih naušnica i zrna te prstenju s figuralnim prikazom.

NOVI PAZAR

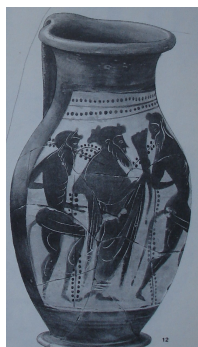
U Novom Pazaru se nalazi kneževski tumul s kraja 6. i početka 5. st. Tada se javljaju kneževski tumuli na Balkanu koji poznaju složen ritual, odvojeno sahranjivanje od ostalih te veliku količinu zlatnog i srebrnog nakita. Ovaj tumul je vjerojatno nastao od 80ih do 60ih 5.st.

Tumul u Novom Pazaru zapravo nema tragova groba pa je moguće da se radi o porodičnoj ostavi. Nije prisutna kaciga, ni oružje ni štit. Vjerojatno se radi o tri osobe od kojih je jedna bila ženi (sudeći po nakitu).

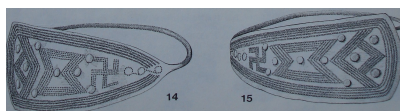
U tumulu postoji ostava posuda (dvije grčke vaze i sedam metalnih posuda) i kovčega: (dijelovi ogrlice od jantara i stakla, zlatne cjevčice, žice, igle za kosu, naušnice, fibule).

Pod temeljima crkve nađeni su zlatni pektoral i brakteje, pterige i mitre. Tu se ubrajaju još i dva zlatna pojasa, zlatno prstenje i srebrne narukvice.

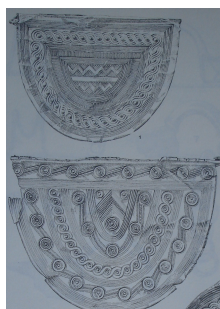
Bojna oprema i kola su stavljeni na lomaču.

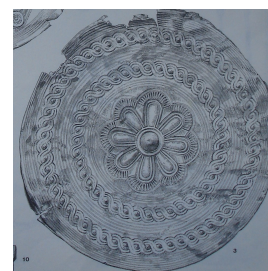
Crnofiguralni olpe s prikazom Dioniza i satira (6./5.st.)

Par zlatnih pojaseva tipa Mramorac

Tri zlatne mitre – ploče za ukras i zaštitu abdomena

Šest zlatnih pektoral (6.st.)

Crnofiguralni kiliks s prikazom psa i lisice (početak 5.st.)

Brončana hidria s drškom u obliku kurosa te prikazom 2 ovna, 2 lava i Gorgone (južnoitalsko porijeklo, kraj 6. st.)

Srebrna fiala s pozlaćenom aplikacijom u obliku lotosa (rano 5.st.)

Jonska arhajaska zlatna igla s glavom u obliku dvije petlje

Brončana situla venetskog porijekla

Brončana cjediljaka čija drška završava ovnujskom glavom

Brončani tronošci, brončana oionoh

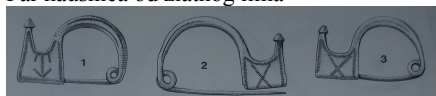
Paragnatide – jantarne metope s prikazima ratnika i životinja

Jantarne statue

Ogrlica od staklenih perli

Dijelovi zlatne ogrlice

Par naušnica od zlatnog lima

Dva para zlatnih **fibula tipa Novi Pazar (5.st.)**

Četiri dvojne omega-fibule (6.-5.st.)

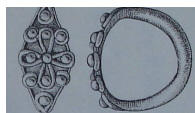
Srebrne i brončane fibule

Dvije srebrne narukvice sa zmijskim glavama (6.-5.st.)

Dijelovi ogrlice od obrađenog i neobrađenog jantara

Pet pteriga

Zlatne aplikacije

Četiri zlatna prstena (početak 5.st.)

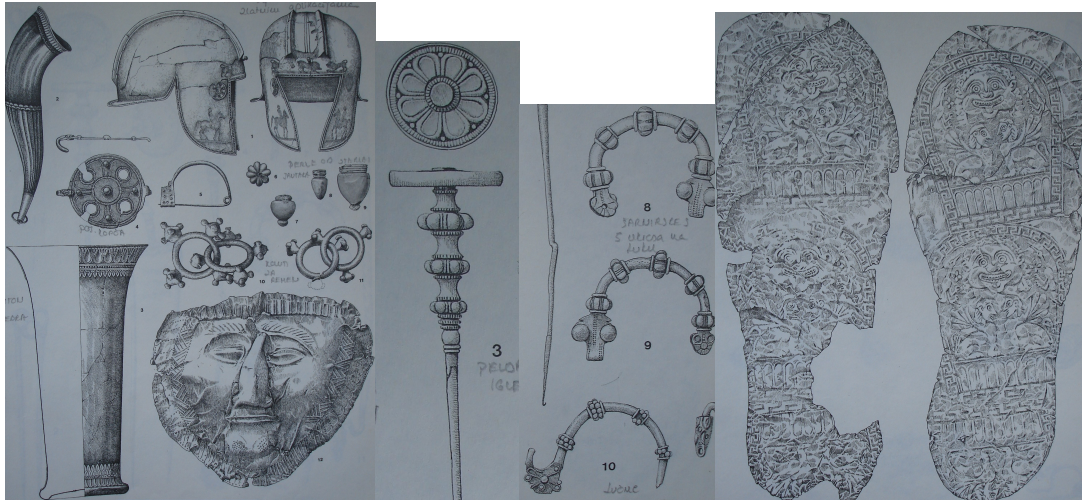
ATENICA

U Atenici su nađena 2 paljevinska kneževska tumula, žena i mušakaac, koji datiraju na kraj 6. i početak 5.st. Žena je pokopana s dijetetom, dvokolicima i konjem. Muškarac je imao štitove, mač, četveropreg, konja i skitske brončane strijele.

TREBENIŠTE

Ilirski šljem sa zlatnim aplikacijama, riton od srebra, perle od stakla i jantara, lučne fibule s četvrtastom nogom, peloponeski tip igle, šarnirske igle s ukrasom na luku, zlatne sandale s prikazom Gorgone.

Datira se u 6.-5.st.

VERGINA

Groblje tumula u Vergini traje od 11.st. Kolonisti dolaze iz srednje Europe. Vergina je bila posebno razvijena u 9.st.

Veliki tumul sadrži grobnicu Filipa II, prinčevu grobnicu i Perzefoninu grobnicu koji svi datiraju u 2/2. 4.st.

JAPODI

Japodska grupa rasprostire se u *Lici*, dijelu *Gorskog Kotara* i *sjeverozapadnoj Bosni*. Najsjeverniji lokalitet je Vinice u Sloveniji. Istočna granica je Una.

Lokaliteti japodske grupe su **Prozor** (dvojna gradina Mali i Veliki Vital), **Kompolje** (2 nekropole), **Smiljan** (nekropola), **Jezerine kod Bihaća** (najveća nekropola u dolini Une) i **Golubić** (nekropola). Apijan kaže da je **Metulon** glavni japodski grad u ogulinsko-plašćanskoj dolini. To je dvojna gradina **Velika i Mala Viničina** kraj Josipdola. **Arupium** je **Mali i Veliki Vital** kod Prozora, **Avendo** je **Crkvina u Kompolju**, a **Monetium Humac u Brinju**.

U početku željeznog doba dominira *skeletni ukop* dok su u Pounju podjednako zastupljena oba načina. U mlađem željeznom dobu *postotak paljevinskih ukopa raste*, pogotovo u Pounju gdje premašuje broj skeletnih. Tamo se počinje i prilagati oružje. Groblja su *ravna ili pod tumulima*.

Na *izvoru Privilice kod Bihaća* je svetište na otvorenom sa žrtvenicima koje su Japodi podizali Bindusu. u 1.st.

U rijeci Klokot u bihačkome polju nađeno je više kopalja i kratkih mačeva.

FAZA I (9.st.=Ha B3)

FAZA II (8.st.=Ha B3)

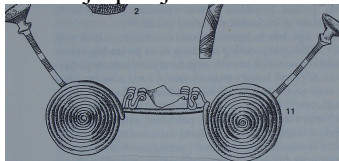
Karakteristični predmeti su naočalasta fibula, sljepoočničarke i privjesci.

Prisutna je ogrlica od 5 otvorenih tordiranih torkvesa.

Od fibula su prisutne 3. generacija Golinjevo fibula, *fibule tipa Prozor* (8.st.), fibule s raskucanim lukom i sangvisunga (pijavičaste) fibule.

Nađene su igle s pločastom glavom i kosim urezima na vratu (Gajina Pećina), zrna jantara i staklene paste te nanogvice.

Kalotaste kape koje su u prethodnoj fazi bile od sukna ili kože prekrivene brončanim pucetima sada dobivaju privjeske i lančice.

FAZA III (7.st.=Ha C1 i C2)

Na početku faze gube se utjecaji KPŽ pa se sada prati razvoj autohtone kulture.

Pokrivala za glavu u ovoj fazi doživljavaju vrhunac. Česte su *jednopoljaste lučne fibule sa zrnima jantara*. Također se javljaju rebraste fibule, sangvisunga i spiralne naočalaste fibule.

Lijevani okovi za pojas ukrašeni su geometrijskim ornamentima. Česte su dvokrake igle s glavom u obliku osmica.

Krajem faze javljaju se fibule s tri dugmeta na luku i dugom nogom koja završava kuglicom.

FAZA IV (6.st, Ha D1 i D2)

Javljaju se protocertoske fibule – lučne fibule s dugom nogom koja završava bradavičastim ispupčenjem. Rjeđe su zmijolike fibule s diskosom na luku. Prisutna je i naočalasta fibula.

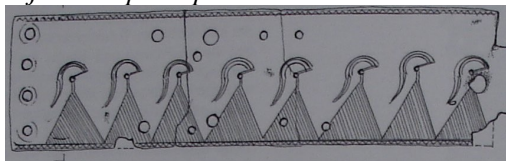
Nose se privjesci u obliku stiliziranih ljudskih figura.

Jantar je i dalje omiljen.

Važne nekropole ove faze su Prozor, Kompolje, Smiljan i Široka kula.

Fibula s tri kuglice na luku se mijenja – kuglice postaju veće pa je takva fibula japodski specifikum.

Pojasne kopče s prikazom ratnika su iz Prozora.

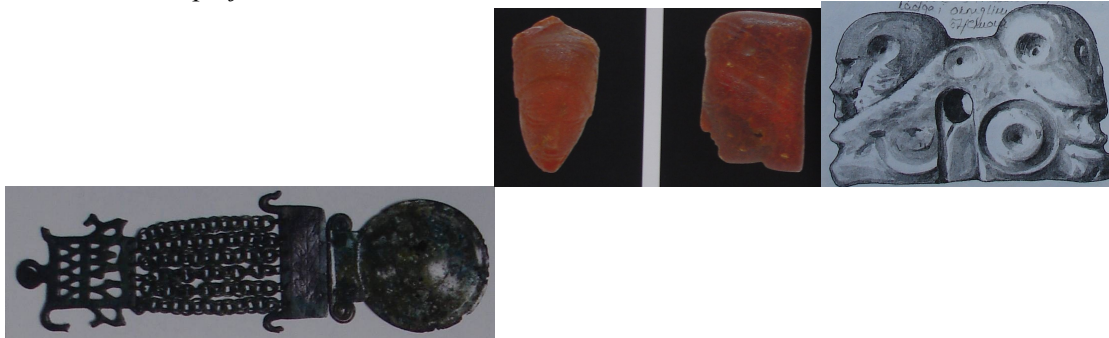
FAZA V (5. i 4.st, Ha D2 i D3)

To je vrijeme ranog latena u srednjoj Europi.

Početku faze pripadaju obrađena zrna jantara. *Jantarne ženske glave iz Kompolja* datirane su u 6.-5.st. *Antitetički postavljene glave ratnika s kacigama* su iz Prozora, a *konjić* iz Vreпча.

Javljaju se certosa fibule, bule od brončanog lima, lučne fibule s tri kuglice, fibule s tri spiralne petlje i jantarnim zrnima, okovi za pojas od bronce i željeza.

Pektoral iz Kompolja datira se u 5.st.

FAZA VI (3. i 2.st, Lt C)

Pounje i Vinica su jače izloženi keltskim utjecajima.

Prisutne su fibule s čunjastim lukom i unazad prebačenom nogom, fibule s okruglim proširenjem na nozi u koje je ubačeno zrno jantara ili stakla. Pločaste fibule su uvoz s liburnskog područja.

Zrno jantara s prikazom ratnika nađeno je u Prozoru.

FAZA VII (1.st, Lt D)

Nađeni su srebrni privjesci koje koriste Liburni pod utjecajem helenizma.

LIBURNI

Liburnski prostor seže *Primorjem od Raše do Krke i pripadajućim otocima*. Lokaliteti su **Nin, Zadar, Bribir, Lisičić** (Asseria), **Murter, Osor, Kastav, Grobnik i Radovin**.

Ukapaju se u *zgrčenom položaju u ravnim grobovima ili pod tumulima*. Kastav je groblje od 4. do 1. st. gdje se ukapaju u ispruženom položaju, vjerojatno pod utjecajem Japoda. U ispruženom položaju se također ukapaju u Grobniku (V. faza).

Helenistički utjecaji vide se u Nadinu, Dragišiću i Velikim Mrdakovcima gdje se pokapa u velikim obiteljskim grobovima od tesanih ploča.

Narod se spominje u 8.st. kad im Grci oduzimaju Krf.

Nađeno je 18 ostava od 4. do 1. st.

Šime Batović je izdvojio pet faza.

FAZA I (9.st.)

Iz ranijeg razdoblja ostaju velike lučne fibule bez zadebljanja na luku (liburnske fibule?). Novost su dvodijelne spiralno naočalaste fibule. Javljaju se i zmijolike fibule sa spiralnim diskom na kraju noge. U **Radovinu** su nađeni kalupi za lijevanje sjekira s tuljcem.

FAZA II (8. i 7.st.)

Dijeli se na A (8.st.) i B stupanj (7.st.).

Vidi se jaki razvoj, snažno pomorstvo i zaposjedanje jadranskih otoka. Izvozi se u Picenum i delmatsko područje, a uvozi se iz Apulije i iz venetskog područja.

Prisutna je *apuljska keramika*.

Iz zmijolike fibule sa spiralnim lukom razvija se *fibula tipa Osor*.

Novost je *nakit od jantara*, fibule sa zrnom od jantara i pravokutne pločice s dvije životinjske glave.

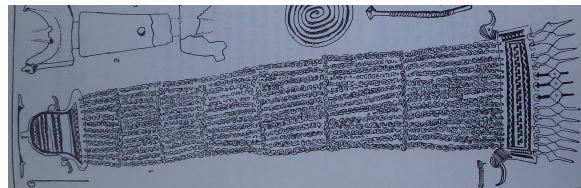
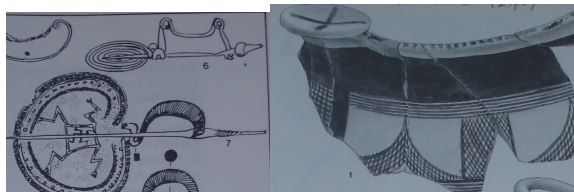
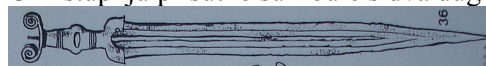
U Ninu je nađen kratak mač s jezičastom ručicom zajedno s nakitom i brijačem iz 8.st.

U Ninu su nađena *dva antenska mača*.

U ovu fazu datiraju se polumjesečasti brijači.

U Ninu i Zatonu nađeni su *dugi pektoralni od dvije trapezaste ploče s ptičjim glavama na krajevima* koji su vjerojatno dio muške nošnje.

U B stupnju prisutne su fibule s dva dugmeta na vrhu luka i brončani češljevi.

FAZA III (6.st.)

Uvoze se *daunijske posude* mlađe faze s geometrijskim ukrasom što pokazuje veze s Picenumom i južnom Italijom. S venetskog područja uvoze se metalni predmeti i zemljane situle. Uvozi se *crnofiguralna keramika*.

Pokazuju se veze s Delmatima, Japodima i Histrima.

Novost su protocertosa fibule i čovjekoliki privjesci.

FAZA IV (5.st.)

Grci preuzimaju vodstvo u trgovini Jadranom što se vidi u uvozu apulske keramike i pojačanom uvozu grčke.

Smanjuje se upotreba jantarnog nakita.

Novost su pojasevi od brončanih pločica s dvostožastim privjescima te ranolatenoidne fibule mjesne varijante koje se razvijaju iz protocertosa fibula.

FAZA V (4.-1.st.)

Dijeli se na stupanj A (4. i 3.st.) i B (2. i 1.st.).

Vide se helenistički utjecaji u gradnji megalitskih bedema, helenističkom načinu sahrane s mnogo priloga te obilnom uvozu grčke i italске keramike (posebno gnatija).

Javlja se kasna certosa fibula. Nema više jantara i spiralnih fibula.

Novost su pločaste fibule, potkovaste naušnice, čovjekoliki privjesci i česti proizvodi od srebra.

U kasnijem periodu javljaju se rimski novci i keltski utjecaji (rano- i srednjelatenske fibule).

DELMATI

Delmati se rasprostiru od *Krke pa do Neretve uključujući i kraška polja BIH te otoke Brač, Vis i Šoltu*. Kraška polja su *Sinjsko, Imotsko, Livanjsko, Duvanjsko i Glamočko*.

Nalazišta su **Viča Luka, Žaganj-Dolac** na Braču, **Solin, Podstranje** i **Gradac kod Posušja**.

Radi se o *skeletnom ukopu u ravnim grobovima*.

Gorica kod Gruda u Imotskome polju je hram u kojem je bio pohranjen brončani, bojni noževi i nakit.

U Žaganj-Dolcu su nađene knemide i šljemovi.

Šime Batović je izdvojio 5 faza.

FAZA I

Kasno brončano doba.

FAZA II (8.st, Ha B3, 800.-725.)

Ostave: Krehin Gradac, Otok (Vitina) gdje je nađena Golinjevo fibula.

FAZA III (kasno 8.st.-sredina 6.st.)

Dijeli se na A i B stupanj. Paralelna je s Glasincem IVb i IVc te Donjom Dolinom 2a i 2b.

Javljaju se *fibule s nogom u obliku beotskog štita*.

FAZA IV (6.-4. st, 550.-375.)

To je klasično razdoblje.

U ovu fazu datira se Viča Luka.

Nađena je mahaira, čunjasta glasinačka fibula, polumjesečaste fibule (razvijaju se iz fibula Novi Pazar) te delmatski tip naušnice.

FAZA V (sredina i 2/2 4.st, 375.-300.)

To je prijelaz prema MŽD.

Tu se datira grob IV iz Viče Luke.

Nađena je fibula tipa Štrpci, šarnirske fibule s palmetom, brončani prsten s likom ptice (Otišić) te pojasne s krajem u obliku palmete.

VIČA LUKA

Nađena su 4 groba.

Grob I sadržavao je jantarna zrna i brončanu lučnu fibulu ranolatenoidnog tipa.

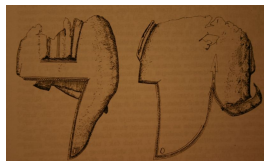
Grob II datira se u 5.st. Nađene su staklene perlice s okastim ukrasima te *kaciga III* grčko-ilirske 3. grupe.

Grob III datira se na početak 4. st. Nađena je posuda premazana firnisom s turbanastim ukrasom, kuglice od staklene paste, ranolatenoidne fibule te *kaciga II* grčko-ilirskog tipa s ovalnim otvorom za uho koja je uvezena iz Grčke.

Grob IV datira se u 4.st. Nađena je crnofiguralna keramika domaće proizvodnje, nakit od staklene paste, 2 geme, 2 brončana prstena, ranolatenoidne fibule te *kaciga I* grčko-ilirskog tipa.

HISTRI – NEZAKCIJ

Nezakcij se nalazi na lokalitetu Vizače i glavni je grad Histra. Nekropola Nezakcija je *paljevinska*. U Nezakciju se nalazila *Epulonova grobnica*. Nezakcij je osvojen 178./179.

Naselja Histra su **Beram, Picugi, Nezakcij, Kaštel i Limska gradina**. Tri gradine za redom su Picugi, Beram i Kaštel. Ukapaju se *paljevinski unutar bedema*.

Nađena je situla s prikazom pomorske bitke.

U Istri prijelaz iz brončanog doba u željezno pokazuju Nezakcij, Picugi i Limska gradina.

FAZA I a-b (11. i 10. st, Ha A2 i B1)

Žare imaju oblik šalice s visokom ručkom.

Javljaju se naočalasti privjesci i žare tipa kothon.

FAZA II a-b (9. i 8. st, Ha B2 i B3)

Novost su žare oblika trbušastog vrča koje se javljaju još u 10.st.

Nađen je *brončani bodež* s trnastom ručkom, rebrasto zaobljenim leđima, ukrašen graviranjem i punciranjem.

Daunijski krater je jedna od najranijih importiranih daunijskih posuda u Istri. Od 8. st. prisutan je import.

Brončano žezlo datira u 8.st, pokazuje veze s Bolonjom.

Javljaju se *brončani privjesci u obliku češlja* što je picenski utjecaj.

FAZA III a-b (7. st, Ha C1 i C2)

Pod utjecajem orientallizzante se javljaju *brončane lepeze*.

Nađen je konični šljem, željezna mahaira tipa Tržište, fibule s kuglicama na luku, čunjaste fibule i protocertoske fibule.

Prisutna je situlska umjetnost te utjecaji svetolucijskog i estenskog prostora.

Žara tipa Timavo.

FAZA IV (6. st, Ha D1)

Prisutne su brončane posude, situle i ciste. Javljaju se zmijolike fibule i sangvisunga fibule.

Nađena je *daunijska posuda s protomama*.

U ovu fazu datiraju kameni reljefi i monumentalna plastika.

FAZA V (5. st, Ha D2-Lt A)

Nađeni su ulomci negovskih kaciga.

Vidljiva je stalna prisutnost grčkih trgovaca – *crnofiguralna oionohe*.

FAZA VI (4.-1. st, Lt B-Lt D)

Nađena su situle s figuralnim frizom – utjecaj jugoistočnoalpskog kruga.
Prisutne su gnatija vaze.

HOCHDORF

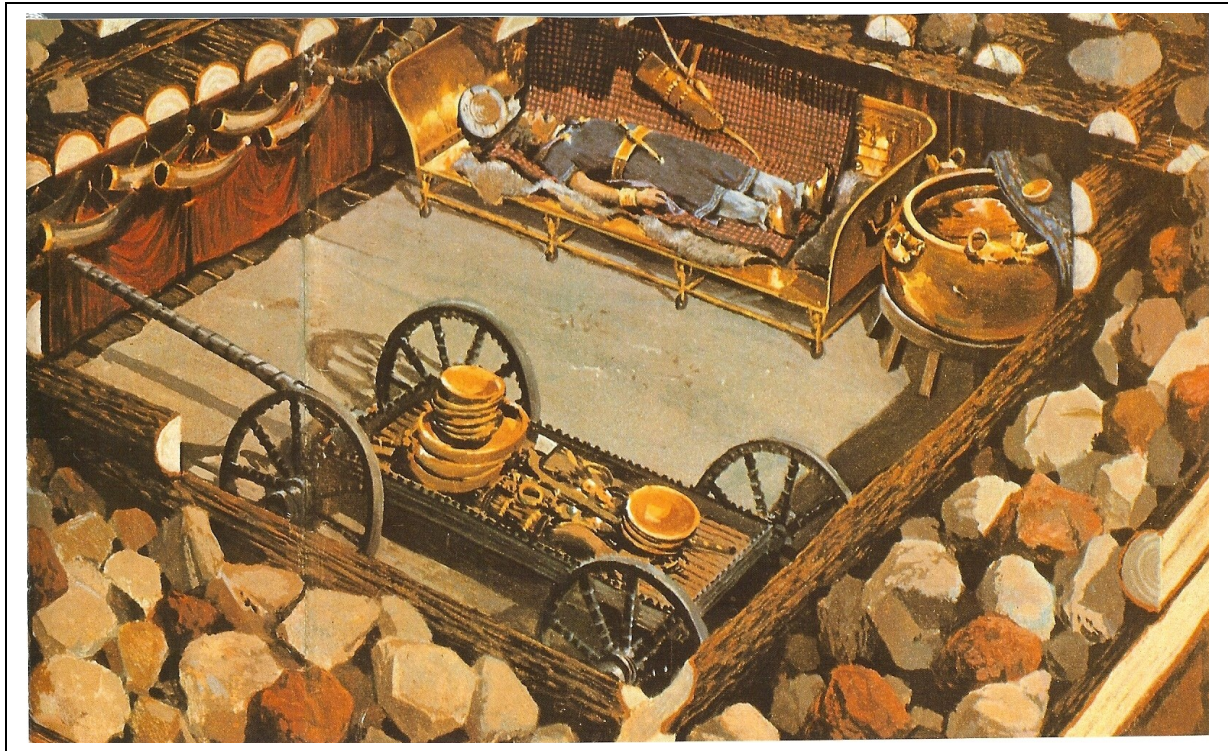
Tumul se nalazi na lokalitetu *Eberdingen-Hochdorf*, a datiran je u **550, kraj Ha D1**. Nema pripadajućeg naselja.

Pokojnik se nalazio na klineu od bronce koji je ukrašen frizom ratnika te antropomorfnim nosačima. Nađen je šešir od brezove kore, luk i tobolac.

Na ceremonijalnim kolima su bili položeni prilozi. Brončana posuda lakonskog porijekla ukrašena lavovima. Radionica se nalazila u Regiju u sjevernoj Italiji.

Zlatna ogrlica, dvije zmijolike fibule, narukvica, pojasna kopča, oblozi na bodežu i cipelama.

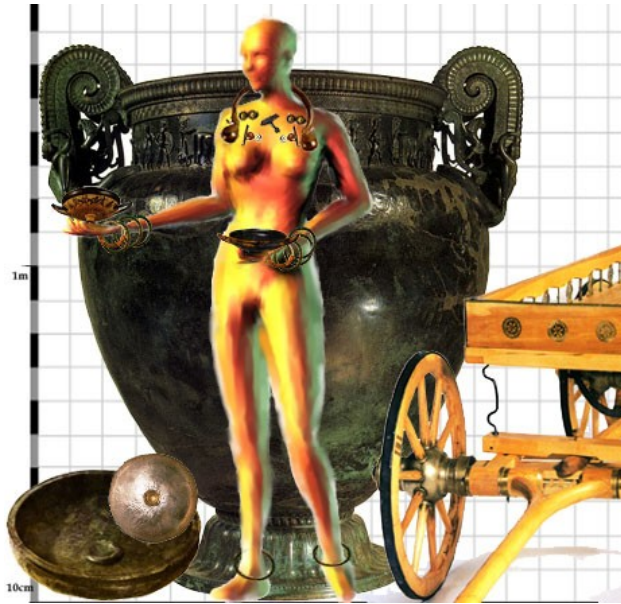
Devet rogova za piće.

VIX

Horizont kneževskih ukopa: *Vix*, *Kleinasperg*, *Heuneburg* i *Hochdorf*. Ukopani su u grobne komore uz bogate priloge s grčkim i etrurskim materijalom. Horizont se datira od 600. do 450.

Vix se nalazi u *podnožju brda Lassois u Burgundiji*. Tamo postoji keltsko naselje *Latisco* iz 500. g. Utvrda i nekropola datirane su u Ha D3-Lt A, tj. 480.-430. Iz istog vremena potječa i kneginja iz tumula I (**450, Ha D3**).

Pokojnica se nalazila na platformi kola. Dijelovi kola su bilki položeni uz istočni zid, a posude uz zapadni.

Glatki zlatni torkves s figuralnim prikazima. Krater koji se može usporediti s kraterom iz Trebeništa, ali uz njega nema oružja. Ručke su s prikazom Gorgone, a friz s Artemidom.

Brončana oionohē, atički kiliks, etruščanski kiliks, brončane posude.

Jantarne perle.

Kolut od tordirane bronce.

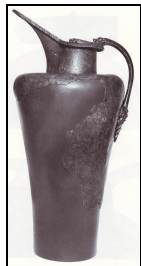
Ceremonijalna kola.

KLEINASPERGLE

Kleinaspergle je kneževski tumul kod Hohenasperga sjeverozapadno od Stuttgarta. To je najmlađi od tumula oko Hohenasperga.

Radi se o *paljevinskom ukopu* vjerojatno žene što nije sigurno. Nema oružja, prisutna je garnitura za piće, a nakit bi se mogao pripisati ženi no sve to ne ukazuje nužno ni na ženu ni na muškarca.

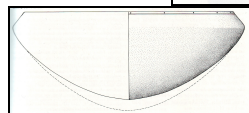
Nađene su dvije komore od kojih je središnja opljačkana, a sporedna datira u rani laten – **oko 440, Lt A**.

Brončani vrč s kljunastim izljevom – keltska imitacija etruščanskog vrča ili etruščanski vrč s keltskom ručkom. Donja ataša je u obliku stilizirane maske. Etruščanski vrčevi se datiraju od polovice 6. do polovice 5. st, a najkasnije do 400. U tom razdoblju nastaju i keltske imitacije.

Etruščanski stamnos – ataše su ukrašene glavama satira. Tijekom 5. st. stamnosi se javljaju kod keltske aristokracije

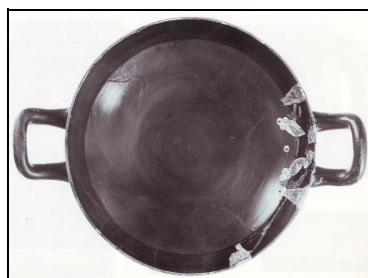
Brončana zdjela u kojoj su nađeni ostaci drvenih šalica

Brončana cista s rebrima, datira se u Ha D ili Lt A

Šalica slikara Amfitrite – vanjska strana je obložena tankim zlatnim limom. U unutrašnjosti je žena s bakljom pred oltarom. Amfitrita djeluje 70ih g. 5. st.

Šalica s firnisom

Dva zlatna bogato ukrašena roga za piće

Još su nađeni zlatna žličica, zlatna ukrasna pločica (koje se javljaju u muškim grobovima), željezna pojasna kopča i prsten od lignita.

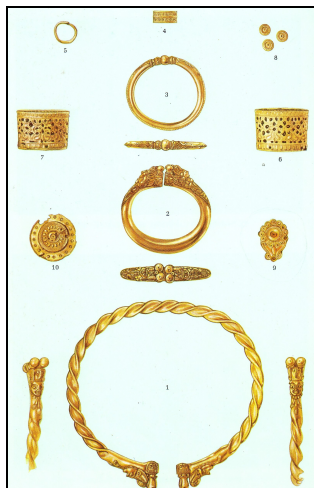
REINHEIM

Selo Reinheim nalazi se u Saarlandu u blizini granice. Lokalitet se zove *Katzenbuckel* gdje su nađeni grob A i grob B.

Grob B je skeletni ukop muške osobe od 45 do 50 g. Nađena je brončana ogrlica i keramička posuda što je nedovoljno za dataciju.

Grob A je grob kneginje.

Grob se datira u početak 4.st., a stariji je od Waldalgesheima.

Tordirani zlatni torkves – na krajevima je prikazano ljudsko lice.

Zlatna narukvica i tanja zlatna narukvica.

Dva zlatna prstena.

Trake od zlatnog lima i tri zlatne rozete – ukrasi pribora za piće.

Duguljasta pločasta fibula i okrugla pločasta fibula, obje zlatne.

Vrč od pozlaćene bronce sa cvastim izljevom.

Brončano ogledalo

Od fibula su nađene brončana fibula s maskom i životinjska fibula u obliku pijetla. Nađen je još neukrašeni brončani tanjur.

WALDALGESHEIM

Grob u Waldalgesheimu se datira u ***zadnju trećinu 4. st, Lt B1***. To je grob keltske kneginje. Waldalgesheimski stil je vegetabilni ukras na koricama.

Nađen je zlatni torkves, dve zlatne narukvice otvorenih krajeva, tordirane nanogvice, kola, vjedro, brončana situla.

HEUNEBURG

Heuneburg je kneževsko središte koje procvat doživljava u 7. i 6. st. Nakon toga je uništen, auz obnavljanja i uništavanja živi do 11.st. U okolici se nalaze tumuli Hochmichele, Lebenbühl i Baumburg. Tumuli datiraju u 4.st?

Hochmichele je drugi najveći tumul u Europi (najveći je Magdalenenberg). Ima dvije grobne komore s ostacima kola, oružjem, konjskom opremom, brončanim posuđem i dvije ogrlice od jantara i zelenih perli. Datira se u 2/2 6. st.

Skupina tumula **Gießübel-Talhau** ima 4 tumula s 4 zlatne ogrlice, 2 zlatne narukvice, brončanim posuđem, oružjem i kolima.

Situlska umjetnost javlja se od 600./650. do 400. g.
Rudnici soli nalaze se u Hallstattu, Dürrenbergu, Tuzli i Bad Reichensallu

Posuda iz Gundestrupa iz Danske, ½ 1. st. pr. K.

Keltski kneževski grob iz Ciucur iz Rumunjske, ½ 3.st, Lt B

RANI LATEN

Mons Claudius je gorje Psunj-Papuk.

Velika – bogati ženski ranolatenski grob. Datira se od sredine 4. st. do prijelaza 4./3. st. Nađene su ranolatenske zoomorfne fibule (najstarije u Hrvatskoj), ulomci pločaste fibule tipa Sanski Most, ranolatenske narukvice, srebrni prsten te jantarne i staklene prele.

Bilač u Požeškoj kotlini – fibula s pačjom glavom i masivnim lukom ukrašenim urezanim linijama i spiralom.

Vrućica kraj Tešnja u sjevernoj Bosni – ranolatenske zoomorfne fibule.

Klasje kod Pleternice – ulomak fibule masivnog luka kojoj nedostaje nožica. Fibula je iz mlađe faze ranog latena.

Gradac kraj Pleternice – fibule tipa Dux iz 3. st. i ranolatenske fibule.

Osijek-Zeleno Polje – ranolatenski mač iz 3. ili 2. st.

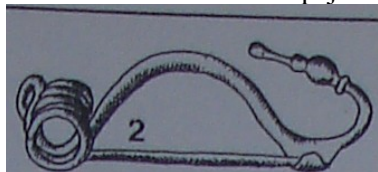
Cetina – ranolatenski mač iz 4. i početka 3. st. i ranolatenska fibula.

Bogdanovci – ženski grob u Bogdanovcima iz **4.st.** Nađene su fibule tipa Dux, srebrne narukvice sa zmijskim glavama i srebrne fibule tipa Štrpci-Čurug.

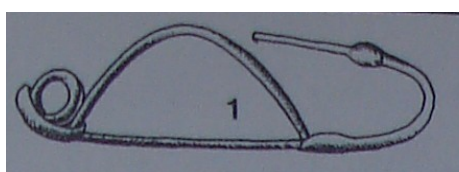
Grobnik – brončana zoomorfna fibula s konjskim protomama iz 4. st.

Ranolatenske fibule nađene su još u Pomjanu kod Buzeta, Limske gradini, Damića gradini te u Iloku.

Ranolatenske fibule: *zoomorfne fibule, fibule tipa Dux i fibule tipa Münsingen.* Zoomorfne fibule su posve stilizirane, a glava podsjeća na pačju glavu. Fibule tipa Dux razvijaju se iz zoomorfnih fibula, ali glava više ne podsjeća na pačju i nožica je ravna, a ne više savijena. Nožica se ne spaja s lukom, iz njih se razvijaju srednjolatenske fibule kojima se nožica spaja s lukom, a mogu imati i dvije kuglice. Fibule tipa Münsingen umjesto kuglice na nozi imaju pločicu u koju može biti umetnuto nešto. Također im se nožica ne spaja s rebrastim masivnim lukom.

Zoomorfna fibula

Fibula tipa Dux

Tip naselja u srednjem latenu su otvorena naselja dok u mlađoj fazi srednjeg latena postaju utvrđena. U kasnom latenu opet postaju otvorena.

SKORDISCI

Nakon **poraza kod Delfa 279.** dio Kelta se vraća pod vodstvom Bathanata do ućea Save u Dunav. Šezdesetih godina 1. st. jača dačka kraljevina i pokorava Skordiske i Tauriske. Krajem 2. st. n. K. nestaju tragovi materijalne kulture Skordiska.

Rasprostiru se na području *srednjeg Podunavlja od ruba slavonskog gorja do donjeg Pomoravlja.*

Lokaliteti su ***Gradina u Privlaci, Damića gradina u Starim Mikanovcima, Paljevine kod Donje Bebrine, Židovar kod Vršca, Gomolava kod Hrtkovaca, Turski Šanac kod Bačke Palanke i Slankamen.***

Nekropole su u ***Karaburmi, Gomolavi*** (bunar-grobovi) i ***Pećinama kod Kostolca.***

Za Skordiske su specifični kantarosi, a ako se pojavljuju kod Tauriska su uvoz ili imitacija. Također je karakterističan velik udio keramike rađene na kolu. Često se nalazi i žigosani ukras.

D. Božić je podijelio materijal Skordiska na 4 faze:

Stupanj Čurug – kraj starijeg željeznog doba, Lt B1. Ovdje se svrstava ostava Čurug te grobovi u Srijemskoj Mitrovici, Osijeku, Doroslovo i Velikoj.

Beograd 1 – Lt B2. Ovdje se svrstavaju grobovi s oružjem u Batini, Karaburmi, Osijeku i Požarevcu te grobovi bez oružja u Bogdanovcima, Karaburmi, Osijeku i Rospi Čuprija.

Beograd 2 – Lt C. Ovdje se svrstavaju grobovi s oružjem u Brestoviku, Čirikovcu, Karaburmi, Ritopeku, Rospi Čuprija i Vučedolu te grobovi bez oružja u Karaburmi, Rospi Čuprija i Osijeku.

Beograd 3 – Lt D. Ovdje se svrstava ostava iz Kovina, grobovi s oružjem u Brestoviku, Karaburmi, Kostolcu, Rospi Čuprija i Vinči te grobovi bez oružja u Karaburmi i Rospi Čuprija.

KARABURMA

To je *paljevinsko groblje* s malim postotkom skeletnih ukopa.

U grobu 15 nađen je astragalni pojas. Grob 16 je uništen konjanički grob s ostacima konja i skeletnim ukopom. U grobu 63 nađene su bronzane fibule tipa Dux i srebrne tordirane narukvice. U grobu 110 nađene su fibule tipa Jarak, pojasne kopče tipa Laminci i simpulum.

BATINA

Nalazi se na desnoj obali Dunava u Baranji. Nađen je ***keltski ratnički grob iz Lt B2***, vjerojatno paljevinski. Imao je željezni šljem (sličan je nađen u Apahidi u Rumunjskoj), mač s ortbandom u obliku medaljona, ulomke lanca od pojasa, koplje, umbo s trolisnim krilcima i hvataljka od štita.

Vjerojatno iz Batine potječe i *željezni kirurški pribor*.

SOTIN-ZMAJEVAC

Nađena su *tri paljevinska groba iz kasnog latena*.

Grob I sadržavao je vjedro od bronzanog lima, bronzanu kaserolu, simpulum od bronce, kasnolatenski brončani nakit i pojasnu kopču tipa Laminci. Vjerojatno se radi o muškom grobu.

Grob II sadržavao je dva vjedra od bronzanog lima, umbo štita, koplje i željeznu narukvicu s krajevima u obliku zmijskih glava.

Grob III sadržavao je umbo, koplja, bojni nož i ukrašeni pojasni okov od bronce.

Mač iz Kupinova, 3.-2. st.

TAURISCI

Prostriru se u istočnoj Sloveniji i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Radi se o mokronoškoj skupini u Dolenjskoj, Posavlju i Podravlju.

Nekropole ove skupine su **Mokronog, Dobova, Brežice, Novo Mesto, Šmarjeta, Valična Vas i Roje kod Moravča**. Središte Tauriska bilo je Nauport (Vrhnika).

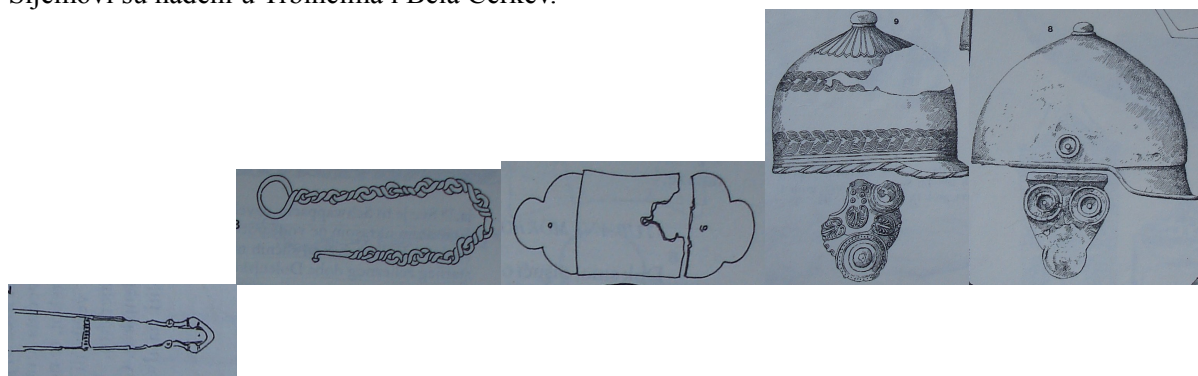
Nakon poraza od Dačana spominju se kao Norici.

MOKRONOG I (300.-250, Lt B2)

To je vrijeme ranog latena. Prakticira se paljevinski ukop.

Prisutni su ranolatenški mačevi medaljonastim ortbandom, umbo s trolisnim krilcima, pojasevi tipa Brežice i ranolatenške fibule.

Šljemovi su nađeni u Trbincima i Bela Cerkev.

Medaljonasti ortaband

Pojas tipa Brežice

Trolisni umbo

Bela Cerkev

Trbinc

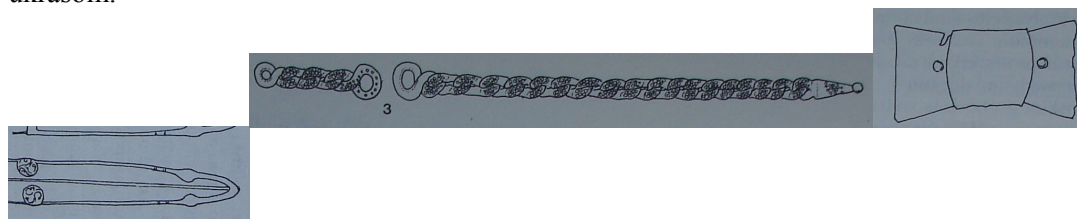
MOKRONOG IIa (250.-180, Lt C1)

To je ranija faza srednjeg latena.

Iz ove faze potječe kantaros ukrašen maskama iz Novog Mesta.

Prisutni su srednjelatenški mačevi s V ortbandom, trapezasta umba, pojasevi tipa Brežice i čakanirani pojasevi te masivne brončane rukavice s bradavicom.

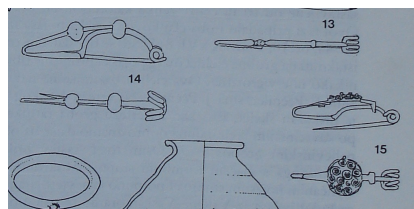
Srednjelatenške fibule su: fibule s dvije kuglice te fibule s diskoidnom pločicom i filigranskim ukrasom.

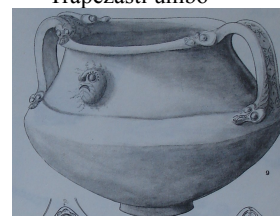
V ortband

Čakanirani pojas

Trapezasti umbo

Fibule s dvije kuglice te fibule s diskoidnom pločicom i filigranskim ukrasom

Kantaros iz Novog Mesta

MOKRONOG IIb (180.-110, Lt C2)

To je kasnija faza srednjeg latena.

Prisutni su srednjelatenški mačevi sa srololikim ortbandom, trapazasta umba te fibule srodne tipu Mötschwil s profiliranom spojnicom.

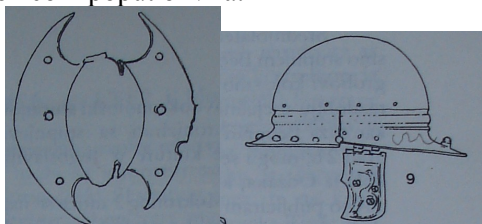
MOKRONOG III (110.-I, Lt D)

To je vrijeme kasnog latena.

Prisutni su kasnolatenski mačevi s U ortbandom, umba tipa Mokronog ili okrugla, pojasne kopče tipa Laminci i brončano posuđe – simpulumi.

U Mihovu je nađen šljem tipa Novo Mesto.

Od fibula javljaju se fibule tipa Nauheim, fibule tipa Jezerine, fibule tipa Beletov vrt i fibule tipa Nova Vas s nožicom poput okvira.

Umbo tipa Novo Mesto

Šljem iz Mihova

Brežice – paljevinsko groblje iz Mokronog II. Nađeni su ostaci kola

Dobova – groblje iz Mokronog II i III. Ratnik je okružen drugim grobovima.

Novo Mesto – nađena je kopča tipa Laminci i kaciga.

KASNI LATEN

Bilač – fibula tipa Jezerine iz mlađe faze kasnog latena. Vjerojatno je tu bilo kasnolatensko groblje. Također su nađena dva kasnolatenska mača.

Klasje kod Pleternice – kasnolatensko groblje.

Plavno uz Dunav – kasnolatenska gradina.

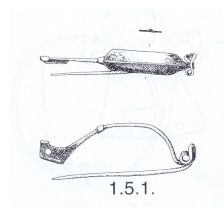
Otvorena naselja u kasnom latenu iz 1. st. su **Cerić**, **Stari Jankovci**, **Molat u Vinkovcima** i **Lijeva Bara u Vukovaru**.

Đirov brijeg u Vinkovcima – utvrđeno naselje iz kasnog latena s keramičarskim pećima.

U **Damića gradini** nađena je kasnolatenska fibula s trokutasto raskovanim lukom, neperforiranom četvrtastom nožicom i spiralom. Ova fibula zamjenjuje fibule tipa Nauheim.

Dačka ručno izrađena keramika je karakteristika kasnolatenskih naselja u Karpatskoj kotlini, ali je u istočnoj Slavoniji nema. Povezana je s jačanjem dačkog kraljevstva.

Kasnolatenske fibule: ***fibula tipa Jezerine*** (luk prelazi direktno u iglu), ***fibula tipa Nauheim*** (imaju nožicu lijevanu u komadu ili rađenu na proboj), ***fibula tipa Mötschwil***.

Fibula tipa Jezerine?

Fibule tipa Jarak (1. st.) su dačke fibule.